

A Vigilia BESZÉLGETÉSE

KUNSZERY GYULÁVAL

Az emberi sors kiszámíthatatlanságának következménye, hogy az alább közölt „Vigilia beszélgetés”-nek voltaképpen már a Dokumentum rovatban lenne a helye. Hiszen az a személy, akivel a beszélgetés folyt, Kunszery Gyula (aki lapunknak is külső munkatársa volt, és egyik posztumusz írását éppen ebben a számunkban közöljük) időközben eltávozott az élők sorából. Tudnivaló, hogy egy-egy ilyen Vigilia beszélgetésben, amely minden esetben egy-egy személyes jellegű, de teljes igényű bemutatkozása az interjú alanyának, nagyon sok munka fekszik. A mag-netofonszalagra vett első nyers beszélgetési anyag leírva visszakerül a beszélgető partnerhez, akinek módja van azután, hogy az általa elmondottakat árnyalja, finomítson rajtuk, közérthetőbbé tegye őket. Erre a munkára ezúttal, Kunszery Gyula váratlanul bekövetkezett halála miatt, nem kerülhetett sor. Így nem volt más választásunk, mint a személyének tartozó kegyelettel, néhány stiláris változtatástól eltekintve, az eredeti szöveget közzétenni, vállalva, hogy az itt-ott esetleg nem lesz egészen világosan érthető, vagy netán félreérthető lesz. Úgy érezzük azonban, hogy mindenképpen hiteles beszámolót közlünk egy tiszta és nemes lélek hitéről és humanitásáról.

(Ifjúkorában őt is szorongatta a gondolat, rohamozta a láz, hogy tennie kell valamit. Cselekedni az emberekért, még akkor is, ha ezt rossznéven veszik tőle. Hogy kimozduljon az élete a helyéről. Hogy megmocsanjon végre körülötte minden, amerre elhalad, kezét felemeli, szavát hallatja. Vállalni önmagát önmaga előtt. Úgy érezte, másképp nincs az életének sok haszna. Csak tönkre-menni. Végleg. Később aztán rájött arra, csak annyit lehet tenni a világért, amennyit a világ enged, hogy tegyünk érte.)

— Egy — talán kiábrándító — vallomással kell kezdenem: én nem vagyok katolikus író, vagy hogy kissé enyhítsem a rideg megfogalmazást: *nem csak* katolikus író. Emberré születésem és magyarrá anyakönyveztetésem után csak hat héttel kereszteltek katolikussá, mégpedig úgy, hogy a keresztanyám történetesen — evangélikus volt.

Ennyiben és ilyen sorrendiséggel vagyok katolikus, no meg katolikus neveltetésem következtében. Egyébként: európai magyar írónak érzem magamat, az európaiságba persze megint csak beleérezve a katolicizmust is, tágabb értelemben a kereszténységet, melyet a magyarság, Európa s az emberiség történetében mindmáig elevenen ható, történelmet formáló erőforrásnak érzek.

— Mi volt az oka, hogy Ön éppen 1938-ban vállalt közéleti szerepet? Miért innen eredeztetik jelentős publicisztikai tevékenységét a Magyar Nemzet és a Mai Nap hasábjain?

— Ifjúként költőnek indulván s az érvényesülés útját keresvén, végül is Bodor Aladár, a Magyarság című legitimista napilap irodalmi rovatvezetője lett a Kolumbuszom, ő közölte első nyomtatásban megjelent versemet 1926 májusában. Ilyenformán ezzel a lappal alakult ki szorosabb nexusom, személy

szerint Pethő Sándor, Hegedűs Gyula, Lendvai István, Bodor Aladár, Katona Jenő szerkesztőségi csoportjával. 1938-ban a lap kiadó-tulajdonosa, Virtsologi Rupprecht Olivér — nyilván az Anschlusz hatására — 180 fokos hirtelen fordulattal szélső „jobbra át”-ot csinált, lapját a nyilas eszmék bajvivóinak rendelkezésére bocsájtotta. Az említett csoport, Pethő Sándor vezérletével, ekkor kivált a Magyarság kötelekéből és Magyar Nemzet címmel új lapot indított Hitler-ellenes irányzattal, minthogy a német imperializmust a magyarságra nézve végzetesnek tartották. En, külső munkatársként természetesen követtem őket, bár akkor még politikával nem foglalkoztam, de ösztönösen irtóztam mindenfajta diktatúrától. Ez a lapalapítás utolsó kísérlet volt a nagyon is akuttá vált német veszély elhárítására. Egy kis elfogulatlan tisztánlátással nem volt nehéz felismerni, hogy a hitleri fajelmélet, amennyire kedvez a német imperialista törekvéseknek, annyira végveszéllyel fenyegeti a fajilag, etnikailag nem egységes magyarságot. Nyilvánvaló volt, hogy a csalétekül odadobott zsidókérdés megoldásánál nincs megállás, ennek kapcsán felvetődik majd a sváb-kérdés, a „törzsökösök” és „jött-magyarok” kérdése stb., s mindez a magyarság teljes atomizálásához vezetne.

Ez a felismerés avatott engem is meglehetősen elefántcsonttoronyos szép-íróból publicistává, ábrándos poétából harcossá. A saját magyarságomat is védenem kellett, hiszen én sem vagyok „törzsökös”. Más, személyes oka is volt, hogy intenzívebben bekapcsolódtam az újságírásba. Menekülni vágy az állami tanári szolgálattól, különösen amióta saját bőrömmön tapasztaltam, hogy a magyar államban is fasisztikus diktatorikus, szellemi szabadságellenes erők kezdenek érvényesülni. Sommásan: hogy éppen 1938-ban léptem a közélet porondjára, annak fő oka az volt, hogy ez az esztendő volt a „Iam proximus ardet Ucalegon”, az Anschlusz eszten-deje.

— Mi indította 1942-ben a „Magyar írók bűnperei” megírására?

— A *Magyar írók bűnperei* megírására annak idején egy személyes sérelem indított. 1936-ban egy versem jelent meg a Színházi Életben, amelyben a magyar tanári sorsot enyhén szatirikusan ábrázoltam. Ezért fegyelmi vizsgálat indult ellenem, melynek eredményeként az előkelő városligeti gimnáziumból áthelyeztek a periferiális kő-

bányai iskolába. Ugyanakkor egy csomó bírósági eljárás is indult jóval nevesebb írók ellen különböző szellemellenes — nemzetgyalázási, vallásgyalázási, a fennálló társadalmi rend ellen izgatási — jogcímeken. Mindez mélyen sértette a szellem szabadsága iránti rajongó érületemet. A téma tehát adva volt, a megfelelő lelkiállapot is. Következett az újonnan alakult Auróra kiadóvállalat felkérése egy négyíves tanulmány megírására. Témám az ő tetszésüket is megnyerte. Csak menet közben jöttem rá, milyen nagy fába vágtam a fejszémet, mert — némi túlzással — az egész magyar irodalomtörténet nem más, mint a szellem üldözésének története, alig akadt jelentősebb, de még kevésbé jelentős író is, akinek nem volt része több-kevesebb üldöztetésben. A fenti ok miatt szűkre szabott terjedelmű tanulmányom csak elnagyolt, vázlatos lehetett.

— Mi vonzotta a költészethez? Hogyan értékeli ma versesköteteteit (Vegyétek és igitok, 1932; Magamtól Istenig, 1937; Fanyar mosoly, 1948; A napot tükröző üvegcserep, 1965), ha irodalomkritikailag kellene véleményt alkotnia rólok? Vajon illet-e egyike-másikra Illyés Gyulának a katolikus költészet-ről írott elmarasztaló bírálata?

— Az elmondottakból kitűnik, hogy én nem újságíróból váltam költővé, hanem megfordítva, költőből lettem újságíróvá. Mi vonzott a költészethez? A költészet maga. Arra soha nem gondoltam, hogy programosan valami újat mondjak a verseimmel, legfeljebb arra, hogy másként. Nincsen privát ars poeticám, nem voltak manifesztációim, memorandumaim. Csak akkor írtam verset, ha az ihlet állapotában ez könnyen ment. Nem szeretem az izzadságszagú verseket, soha nem erőltettem a versírást. Régebbi s újabb versköteteteimet értékelni nem az én hivatásom, már csak azért sem, mert én elfoglult vagyok irántuk, mint a szülő gyermekei iránt. Illyés Gyulának a katolikus költészet-ről alkotott elmarasztaló véleménye azért nem illik korábbi köteteimre, mert azok nem kifejezetten katolikus verseskötetek, nem is túlnyomó bennük a vallásos ihletésű vers. Egyébként úgy emlékszem, Illyés nem általában a katolikus költészetet marasztalta el, hanem speciálisan csak a *magyar* katolikus költészetet. S ebben van is némi igazsága. Nálunk tulajdonképpen nem is beszélhetünk katolikus, hanem legfeljebb csak klerikális irodalomról, mert a feudális

papság túltengő hierarchikus hatalma — s ugyanakkor szűkmarkúsága — minden egészségesebb kezdeményezést eleve elfojtott. Jelenleg pedig a katolikus irodalom évtizedeken át gettóba szorult, szinte kikapcsolódott a nemzeti irodalom áramköréből. Mindez azonban nem szorítható be egy rövid válasz keretébe, terjedelmes tanulmányt érdemelne. Félő azonban, hogy egy ilyen tanulmány sehol meg nem jelenhetne. Legutolsó verseskönyvemet (*A napot tükröző üvegcserep*) már merném katolikus könyvnek nevezni.

(Rónay György így ír róla legutolsó kötetének megjelenése alkalmával: „Annak a bizonyos zsrnaliszta lírának a hagyományait folytatja, amelynek jó ideig nagy keletje volt, s amelynek a lényege költői formában, versben szólni hozzá a napi aktualitáshoz, megmutatni abban a költészet lehetőségét; de mert ez a mindennapiban rejlő „költészet” kézenfekvő és banális, a költő a maga napi aktualitáshoz fűződő költői-erkölcsi mondandóját nyomban kissé el is ironizálja — mondandóját épp úgy, mint a banalitás, de érvényes és igaz banalitás „mondóját”, azaz önmagát, a költőt s a költő szerepét. És ha e műfaj Heltai Jenőnél régebbi képviselőit keressük: ilyeneket is bőven találunk; gondolhatunk például Kozma Andorra, akinek költői művében alighanem épp ez a lírai zsrnalizmus maradt meg a legfrissebben, annak ellenére, hogy az az aktualitás, amelyhez ezek a gyors kézzel és nagy rím-készséggel rótt versei kapcsolódtak, már réges-régen a múlté.”)

S hogy Kunszery Gyulának ebben a nemben is vannak variációs lehetőségei, és hogy milyen variációs lehetőségei vannak, milyen ízeket keverhet, milyen utalásokkal játszhat, milyen rím-és gondolat-közhelyek tudatos egybecsendítésével kelthet ötletes költői hatásokat, mintegy ódát, filológiát, újságrírást és őszinte lírát vegyítve, arra jó példa többek között „A napot tükröző üvegcserep” egyik legélvezetesebb darabja, a „Tihanyi krónika” — mely egyébként már címével is tudatosan utal erre a „modern idők króniká”, újságrírás Tinódi Jánosé, Bartók Lajosig visszamenő hagyományára.”)

— Ön írta Farkas Ferenc kisoperájának, *A bűvös szekrénynek* verseit (1942) és Krúdy Gyula novellája nyomán *Az arany meg az asszony* című operaszövegkönyvet (1943) Kenessey Jenő szá-

mára. Hogyan fogadta annak idején az operaházi bemutatókat?

— Mindkét műnek óriási sikere volt. Számomra talán *A bűvös szekrény* a kedvesebb, mert többet követelt tőlem. Librettója, meg kell mondanom, nem katolikus szellemű mű, ha úgy tetszik: mohamedán, mert meséje az Ezeregyéjszakából van merítve. Nem vagyok nagy zeneértő, de nekem Farkas Ferenc zenéje nagyon tetszett; az előadással is a legteljesebb mértékben meg voltam elégedve: Nádasy Kálmán rendező, Oláh Gusztáv diszlettervező, Orosz Júlia, Maleczky, Koréh, Rösler Endre énekesek neve már előre zálogai voltak a kirobbanó sikernek. Kár, hogy újabban — rejtélyes okok miatt — nem játsszák. (Mint ahogy az is rejtélyes, miért nincs a nevem feltüntetve *Az arany meg az asszony* című Kenessey-opera mellett az 1965-ös kiadású Zenei Lexikonban.)

— Mit írna meg szívesen a még hátralévő idejében?

— 1964-ben jelent meg *A magyar szonett kezdetei* című könyvem, az Irodalomtörténet közölte a Himfy-versek születéséről írott tanulmányomat. Ezeket tudósításnak, irodalmi detektív munkának szántam a hazai literatúra múltjából. Vannak egyéb tudományos, irodalmi témáim, amelyek valószínűleg megérdemelnék, hogy megszüljem őket. Most már azonban nem szeretnék semmit sem írni. Kifáradtam. Legfeljebb eddig felhalmozott értékeimet szeretném kötetek formájában kimenteni a napilapok és folyóiratok kriptájából. Kiteltnék belőlük legalább két kötetnyi tanulmány, ugyanannyi publicisztika, egy-egy vas-kos vers- vagy novellás kötet. (A harmincas években az Új Idők, majd a Nyugat novellapályázatán is díjazottak között szerepeltem.) S persze, a memoárjaim sem lennének érdektelenek. Nem sok remény van erre. 67 éves vagyok. A hátralévő időmből se nagyon futná. De hát: habent sua fata libelli.

(*A Magyar Nemzetben és a Mai Napban vezetett rovatai — Korszerű jegyzetek, Szellemi honvédelem — és cikkei, tanulmányai — 1938-ban a Nyilas-kereszténység, 1942-ben a Diktatúra, zsidókérdés és szocializmus — kihívták a jobboldali sajtó dühét. „Zsidó bértollnoknak” nevezték, mert felemelte szavát „zsidó származású honfitársainak” üldöztetése ellen. A Harc című fasiszta lap a „mérényletre készülő judeo-plutokrata sajtólovagok” közé sorolta, akiknek „nincs helye a nemzet kebe-*

lén”, és megtorlással fenyegetett. A felszabadulás előtt Kunszery Gyula utolsó cikke 1943-ban jelent meg, egyszerű színházi beszámoló volt a Mai Nap hasábjain: „Mózes, Papp Károly színműve a Goldmark-teremben.”)

— Mi készítette erre a határozott állásfoglalásra? Mivel indokolja elszántságát olyan körülmények között, amikor nagyon sokan hallgattak és legjobban esetben is csak közömbösen reagáltak a tényekre?

— Keresztény meggyőződésemen kívül magyar becsületelem és általános humanitásom is arra készítetett, hogy az üldözöttek mellé álljak. Hihetetlenül sokat nem tudtam segíteni, sőt végső eredményben: semmit. Hiszen mire a konkrét segítségre kerülhetett volna sor, addigra én már szinte éppoly üldözött voltam, mint az — üldözöttek. De hát Adyval együtt vallottam, hogy embernek kell lenni az embertelenségben, magyaroknak az üzött magyarságban...

(A felszabadulás után ismét a Magyar Nemzet munkatársa, 1947-ben a Balogh páter vezette Katolikus Néppárt listáján országgyűlési képviselőnek választják. Mandátumáról nemokára lemond, majd visszatér a tanári pályára: magyart tanít egy pesterzsébeti általános iskolában. 1955-ben elbocsátják állásából, mert „nem tud fegyelmelni”, „órái rendkívül magas színvonalúak, előadásai nehezen követhetők”. Ez volt a „hivatalos” megokolás, a „valódi” okról tanártársai világosították föl: — Ha nem írsz többet az Új Emberbe, maradatsz... Ettől fogva az Új Ember belső munkatársa nyugalomba vonulásáig. 1957-ben visszahívják a tanári katedrara, de ő már nem érez elég erőt magában a folytatáshoz. A hatvanas évek elejétől kezdve rendszeresen találkozunk a nevével szinte valamennyi fővárosi napi és hetilapban. Jellegzetes K. Gy. monogramja legtöbbször a Magyar Nemzet, a Magyar Hírlap, az Élet és Irodalom és az Élet és Tudomány hasábjain jelenik meg.)

— Az Ön nevével manapság az egész magyar sajtóban találkozni lehet. Mondja, Gyula bácsi, nem erre vágyott mindig? Nem ezt nevezte valamikor „öku-menikus újságírásnak”?

— Hogy gyakorlatilag újszólván mindenfelé írok, ezt ma nem nevezném „ökumenista újságírásnak”, mert ez irányú tevékenységemben nincs semmiféle hitelesítő vagy hitvalló mozzanat. Leg-

feljebb negative: olyat nem írok, ami vallásos meggyőződéssel ellenkezik. De ilyet nem is kívánok tőlem. A jelenségnek egyébként van egy gazdasági alépitménye és egy szellemi felépitménye. Alépitmény: az egyre kevesebbet érő nyugdíj kiegészítése. A felépitmény kissé bonyolultabb. Én azelőtt is sokfelé írogattam: konstruktív és „destruktív” lapokba, a katolikus lapok mellett (tiszára barátságból, honorálás nélkül) a Magyar Protestánsok Lapjába is, a polgári Új Időkbe, a progresszív Nyugatba. De akkor ez azt akarta jelenteni, hogy senkihez sem tartozom. Most megfordítva, ma szeretnék mindenkié lenni. József Attilát — méltatlanul idézve: szeretném egész nemzetemet taní-tani — középiskolás fokón.

— Sokak szerint Ön egyike az utolsó magyar polihistoroknak. Honnan ez a minden iránt való fájradhatatlan érdeklődés?

— Ez túlzás, a polihistorok kora már régen lejárt. Ha úgy tűnik fel, hogy az átlagosnál szélesebb körű és gazdagabb a tudásom, annak titka a következő. Mindvégig jeles tanulója voltam egy kitűnő középiskolának, a budai érseki katolikus főgimnáziumnak. Akkor még valóban általános műveltséget nyújtott a középiskola. Ma már más a helyzet. Az általános iskolák színvonala — éppen az általános tankötelezettség miatt — meglehetősen alacsony. A középiskolák pedig egyre inkább szakosodnak. Ez, sajnos, szükségszerűség. Aztán, hogy folytassam a titok feltárását: az egyetemen főszaktergyaimból — magyar irodalomból, nyelvészetből, esztétikából — „summa cum laude” doktoráltam. Sokat olvastam. Magamnak is van egy több ezer kötetes könyvtáram. Hogy szám szerint pontosan mennyi, nem tudom. Nincs időm, sem energiám lajstromozni. Meg aztán valahogyan tapadnak hozzám a könyvek. A memóriám is elég jó (ma már persze gyöngülőben). De nem is annyira a tudásanyag a fontos, hanem az a képesség, hogy az ember tudja, mit hol kell keresni.

Hogy honnan a minden iránt való érdeklődés? Nem tudom. Adottság. De azt is be kell vallanom, hogy az extenzitás az intenzitás rovására megy.

(Ő megértette, mi a szenvedés. Fel-fedte a titkát, amikor tíz éven át béna feleségét ápolta, etette, vigasztalta — zokszó és panasz nélkül. A leglényegéhez férközött közel, amikor a fiáért aggodott, hogy értelme feltisztuljon és feltámadjon benne a világ. Ő tudja, mi

a szenvedés: ami nemcsak a betegség szenvedése, nem a szükségszerű rossz, nem is a kikerülhetetlen fátum, hanem szerves része a létnek, egyik tényezője a lét dialektikájának, s éppen abban van a titka, hogy önmaga legyőzésére kész- tet.)

— Sohasem zúgolódott a szenvedései miatt? Nem érezte, hogy ez vagy az a fájdalom már elviselhetetlen és könyörtelen? Szokott panaszkodni az Istennek embertársaira?

— Zúgolódní nem szoktam. Panaszkodni sem szoktam az Istennek az emberke miatt. Sőt, némi blaszfémiaával azt mondhatnám, ha az Isten panaszodik nekem az emberek miatt, még én vizsgálom, hogy nem is olyan rosszak, mint onnan felülről látszik.

Hogyan tudom hitemet összeegyeztetni a világgal? A világgal, amely nem szűnik meg tagadni Istent? Istenesnek kell lenni az Isten-nélküliségben. Ez nem érdem, ez az egyéniség kategorikus imperatívusza. Így tudom hitemet összeegyeztetni a világgal. Nem kevés nehézséget okozott nekem, hogy a katolikusok nem mindig viselkedtek katolikusok módjára. Igaz, hogy ugyanazok részéről nemcsak hálátlansággal, hanem hálával is találkoztam. S végső soron azért tudok megbocsátani minden ellenségemnek, mert ártalmukból végül is mindig jó származott, ezt forint értékben is ki tudnám fejezni. Meg aztán a nagyobb bajok idején nemegegyeztet találkoztam megható emberi segítőkészséggel, s ez segített megőrizni hitemet — az emberben is. Egyébként a legnagyobb, legkeveserűbb csalódást az okozta életemben, amikor azt kellett tapasztalnom — akár a hazafiság, akár a vallás vonalán —, hogy az eszmékből, amelyekért én lekesülten áldozatot hoztam és kockázatot vállaltam, egyesek nagyon is dúsan kamatozó tőkét tudtak kovácsolni — a saját hasznukra.

De Béla öcsém, egyvalamiről megfelledekeztem! Különös módon nem kérdezted eddig. Hogyan bírtam elviselni az életet, ami annyi nehézséget és kínt tartogatott számomra? Hogyan? Az Isten lehető legnagyobb ajándékának segítségével: humorérzékkel. Én humorista is vagyok, mégpedig nem utolsósorban és nem az utolsók közül való. Sokan ezt szememre is hányták, összetévesztvén a humort a komolytalansággal. De én ezzel sem törődtem, éppen mert a humor rendkívül nagy értéknek tartom, s nem vagyok hajlandó nagyképűségből, komolykodásból, hamis tekin-

tély-tartásból véka alá rejteni ezt az értékes isteni ajándékot. Egyébként — míg erre hely és lehetőség volt — az Új Ember hasábjain is én képviseltem a humort. És nemcsak a hasábjokon, hanem a szerkesztőség belső életében is, a farsangi rendezvényeken, s egyéb alkalmakkor is, például névnapi csasz-tuskák írásával.

(„Inkább elviselnénk ártalmatlan ver- scit, mint borzasztó szenvedélyét, amely- lyel mindenáron szellemes kíván len- ni...” — írja a Haladás 1948-ban. Ez a csipős megjegyzés csak újabb alkal- mat adott a humorizálásra. Kunszery Gyula önmagát sem kímélte, ha jó mu- latság tárgya lehetett, s másokkal együtt kacaghatott — saját baklövéséin vagy dilettáns költői mutatványain. Epigram- mái, elcei közmondásosok voltak a ko- alíciós időkben, a politikusok az ő tré- fáin, szójátékain derültek, s már-már úgy látszott, egy pesti vicclap szerkesz- tésével is megbízzák. A Haladás idézett glosszája azonban vészjóslóan folytatta: „A világért sem kívánjuk, hogy elné- muljon, sőt azt szeretnénk, ha írna. Leg- boldogabbak akkor lennénk, ha szelle- mesen írna... Ezért aggódunk. Mert úgy érezzük, hogy Kunszery a humor utáni vágyakozást is elrontja kétségbeejtő hu- morával.”)

— Miért vállalta annak idején a ka- tolikus újságíró hivatását, s miért tar- tott ki mellette mindvégig?

— A katolikus sajtóval való kapcsola- tom — párhuzamosan egyéb irányú működésemmel — szinte egyidős írói pályafutásom megindulásával. Verseim, novelláim jelentek meg az Életben, ri- portjaim a Központi Sajtóvállalat lap- jaiban és a Képes Krónikában, tanul- mányaim a Katolikus Szemlében, Ma- gyar Kultúrában, Korunk Szavában, Je- lenkorban. Kapcsolataim csak akkor la- zultak meg, amikor minden időmet és energiámat lekötötte a Magyar Nemzet, a Mai Nap és a Független Magyaror- szág hasábjain kifejttet intranszigen- s antifasiszta publicisztika. A felszabadulás után aztán felelevenedtek a régi kapcsola- tok. Alighogy megindult az Új Em- ber, a vezetők megbízásából jelentke- zett nálam Kézai Béla, régi bölcsész kollégám, a Magyar Nemzet szerkesztő- ségében és felkért cikkek írására. Erre azonnal vállalkoztam, hiszen mindig el- ismertem a katolicizmusnak nemzet- fenntartó s európai értelemben vett tör- ténelmet formáló erejét és értékét. Er- re akkoriban nagyon is szüksége volt a

nemzetnek, a katolicizmusnak viszont szüksége volt kipróbált bajvívókra, főként olyanokra, akik nem kompromittálódtak semmiféle jobboldalissággal.

Ilyen szempontból én ideális dolgozó társnak ígérkeztem és — azt hiszem — bizonyultam. Hogy ez sohasem, és akkor különösen nem volt könnyű hivatás? Hát Istenem! Nem volt könnyű hivatás az sem: egy elbódított kövéleménnyel szemben síkraszállni, az üldözött zsidóság védelmében, akikhez pedig nem fűzött semmiféle személyes kapcsolatot. Mennyivel inkább kellett tehát kötelességemmel éreznem, hogy a szorongatott egyház mellé álljak, amely mégiscsak — az én egyházam.

S meg kell itt tárgyilagosan állapítanom, hogy küzdelmeim során tanúja és részese voltam az emberség, a segítő tisztesség számos megnyilatkozásának. Amikor éppen „klerikális reakciósságom” miatt elvesztettem főmunkatársi állásomat a Magyar Nemzetnél, sőt később tanári állásomat is, az Új Ember vállalata nem bizonyult részvétlennek, s ha szerény (egyeseknél jóval szerényebb) keretek között is, de egzisztenciámat biztosította.

(Az emberi, a személyesen gyakorolt hatalom, a „védett” pozíció, melyet összeköttetések bástyáznak körül s melyet minden kritikával szemben ellenállóvá tesz az intézményes sérthetatlenség oltóanyaga — egész életében irritálta. Annak a jó szándékú pesti kispolgárnak a tulajdonságait hordozta, aki csak végveszélyben, két szélsőség között tudott biztonságosan eligazodni és tudatosan választani. Többértelmű helyzetekben, bonyolultabb időkben, amikor a frontok nem metsző élességgel fordultak egymásnak, hanem konszolidált áttételek útján, ide-oda sodródott, téblábolt és kiszolgáltatótnak érezte magát. A pozíció közelében mindig törpének látszott; sohasem vette észre, honnan érheti újabb sérülés, ki tartogat számára gáncot, miért piszkálják fel hiúságát vagy haragjának hamvadó tüzet. Bántotta, hogy ha valaki kevés tudással, foltozott becsülettel és vékonyka emberséggel vált alkalmassá a vezetésre. Talán azért is, mert örökké csak „vezetett” volt. Ösztönös ellenszenve mindenfajta személyi dicsfényt, előljárói tekintély iránt, nem könnyítette meg a sorsát: ember, idő s történelem igazságosztására, végső felmentésére vár a jelleme.)

— Gyula bácsi az Új Embertől ment nyugdíjba. Hogyan gondol vissza utolsó

munkahelyére és kollégáira, akik ma tisztelettel és megbecsüléssel veszik körül?

— Nyugdíjamban 26 tanári szolgálati év is van, és csak 11 tisztán újságírói. Mert éveken át párhuzamosan működtem. Hatvanadik életévemet betöltvén azért vonultam nyugdíjba, mert — mint már jeleztem is — a teljes szellemi szabadság híve vagyok, és világeletemben a függetlenségre áhítoztam, amit a nyugdíj, ha szerény keretek között is, de lehetővé tett... Egykori kollégáimra egyébként a legnagyobb szeretettel gondolok vissza. Ezt kifejezésre is juttattam egy levélben, melyet az Új Ember 25 éves jubileuma alkalmából írtam.

(Ott láttam legtöbbször, a ferencesek templomában. A főoltárhoz közel, a bevilágítatlan, majdnem fekete szentély előtt ült, ahol csak az örökmécs kis piros parázsa ad némi fényt. Nem misére jött ide, inkább medítnálni, felfrissülni, vigasztalódni. Amikor nagy-nagy csönd honolt a padosorokban, azt szerette. Így önmagába burkolódva hallgatta Isten hangját önnön belső hangjának faláról visszazengeni. Az örökmécs pedig a szemé tükrében lüktetett, mint a nyílt seb, mely már átvérezte a kötést is.)

— Ön mindig szelíd és következetes híve volt az ökumenizmusnak, amelynek nem lehet egymás megtérítése a célja, hanem inkább az, hogy segítsen a világot barátságosabbá varázsolni.

— Az egyházaknak ki kell mozdulniuk arról a — kissé szemforgató — kényelmes állásponttól, hogy az ő hivatásuk egyedül a lelkek üdvözítése. (A magas klérus ugyanakkor, mint az egymást követő kizsákmányoló rendszereknek nemcsak tolerálója, hanem támogatója és hasznélvezője is, dúsan gondoskodott a saját testi üdvösségéről. Éhező papról nem tud a világkrónika, legfeljebb úgy, hogy az illető önszántából aszketikusan böjtölt.)

Az ökumenizmus lényegét szerintem ebbe a jelszóba lehetne sűríteni: „Földünk istenhívői, egyesüljetek!” Persze, nem valamiféle keresztes hadjáratra a hitetlenek ellen. A keresztes hadjáratok már a maguk korában is az emberi örültségek közé tartoztak. Egyesülés, de nem valakik ellen, hanem *valakikért*. Az emberekért, az emberiség égető problémáinak — a béke, nyomor, éhínség, szennyeződés, betegségek stb. — megoldására. Esetleg összefogva a jó szándékú hitetlenekkel, vagy nemes versenyben velük. Szóval: arccal az ember felé!

Ami nem jelenti azt, hogy hátat fordítunk Istennek. Istennek különben sem lehet hátat fordítani; olyan mint a négyzetes hadrend, mindenünnen szembenéz velünk: az ember felől is.

(Azt mondják, egy kora tavaszi napon, séta közben, a Körtér tájékán érte a betegség első rohama. Lerántotta a földre és az arcába vágott. De még kéznél volt egy angyal, és fölemelte. Ő azt hitte, elcsúszott, megbicsaklott a lába. Csak másnap jelentkeztek nála mozgási és gondolkodási zavarok.

Otthon lefektették. Harmadnapra éppen csak kikelt az ágyból. Elindult a szobában. Megállt az ágy végénél, szája önfeledt mosolyra húzódott, mint aki már a teljes felismerés birtokában van. Kezét kiterjesztette, lábát megpróbálta lassan előrelelendíteni, de nem ment. Meg-

tántorodott, elesett. Már csak leheletei voltak hátra:

— Csak a fiam túlélje...

— Uramisten...

*

Egy kora tavaszi napon jött érte a halál, hogy más világokba vigye örök lakónak.

Hátramaradt a verse. Az utolsó üzenet, a búcsú.

S ha már a Sors mindent

összetépett,

ha jönnének: bűn, betegség, átok, —

mégis hiszem a Jót és a Szépet,

s halálban is új életet látok!

A vers címe: Tavasszal.

HEGYI BÉLA

KESZTHELYI REZSŐ VERSEI

A tárgyak közötti

a hóhullás beszakítja
az erek falát és ellobban
a gyengeség levegője

hiszen a föld angyalai
elborítják a csontot
s a nagy vérrögök hiába
hallják a repülés éjszakáit

ám a tüdő öröm még ilyenkor
a szájba betör a tér

ezernyi szép sárkány-feje
s a halál is feljön a madarakig —

azután nehéz lesz lebontani
a valóság csöndjét a holdfény
gólyáiról és befedni a kő
minduntalan fogó szívét

s ami különbség nem égbolt
és nem hang de megfordul
a hajnal mikor távozik

A csiga születése

győzi-e homokkal
a sivatag hogy mutasson
még valami pusztulást
a földben és a semmiben

nem az örökkévalóban
porlad a szív
hanem önmaga bitorában
és izomzatában

egyetlen szál virágban
jelenik meg a hatalom
szépsége és közönye
hogy ragyogjon

ami élet nélkül is
kikerülhetetlen

és letöri a végtelen
alakzatait az anyag

történetét
a mindennélkültre született
valóság árnyékát
mely elhagyja az egeken túlit

mégis: hangozzék el ami van
érezze hogy ezáltal
áll fenn a csillag
és alul a tenger

legyen az elfelejtett
tény éjszakája és világossága
a mászás mindenkor
legelső ezüstje